

Katarina Katz

”Makten ligger inte hos parlamentet” – samtal med Tony Benn

Ur *Fjärde Internationalen* nr 3-86

Det är kulen, tidig morgon på Victoria Station i London. Ett blekt gryningsljus sipprar in och får alla att se ännu glåmigare ut. En gråhårig man i duffel sysslar tankfullt med sin pipa, i ett hörn av den stora ödsliga stationsbyggnaden.

Är det inte...? Ska jag....? Visst är det han!

Men om inte? På tåget som skramlade in mig till London från hamnen i Harwich några dagar tidigare växlade jag några ord med en svensk tonårstjej och hennes engelske pojkvän. När jag sen tog fram min bok sneglade grabben bistert på omslaget. ”Sådana som den där borde ställas mot en vägg”, tyckte han. Pojken är inte ensam om sin uppfattning. Tar jag fel så kan det bli pinsamt att fråga en obekant om han är en av landets i särklass mest utskälda personer. Och kan man överhuvudtaget överfalla folk med att be om intervjuer före klockan sju på morgonen?

En av de få medväntarna på stationen löser mig ur min tvekan. Han är sliten, medfaren, hopsjunknen som ett bylte på sin bänk, där han troligen tillbringat natten. Han vaknar till och kisar mot piprökaren. – Hullo Tony, säger han med överraskande värme i rösten.

Det var Tony Benn. Och jag blir lovad min intervju.

Redan före Första världskriget började ordet ”reformist” bli tvetydigt: Betydde det någon som ville reformera bort kapitalismen, eller bara någon som ville reformera den? Kautsky tillhörde väl den första sorten, Bernstein den andra. Revolutionärer har haft hård kritik även mot dem som vill avskaffa kapitalismen på alltigenom fredlig och laglig väg, därför att det visat sig leda in arbetarklassen i återvändsgränder, fällor där dess fiender har haft övertaget. Men här finns ändå tillräckligt gemensamt att diskutera utifrån för att det inte ska vara självklart att bara ena sidan har något att lära. Under efterkrigstiden har den debatten sällan behövts föras i de utvecklade kapitalistiska länderna. Vi har ju vant oss vid en arbetarrörelse som inte ens avsett att göra slut på det kapitalistiska systemet, varken idag eller i övermorgon, med lock eller pock, varken med revolution eller reformer. Så en äkta, uppriktigt antikapitalistisk reformist är något nytt och spännande att se på, en sällsynt fågel som man inte ska låta gå sin nyfikenhet ur händerna ens klockan sju en kall oktobermorgon.

Anthony Wedgewood Benn föddes 1925. Vid 25 års ålder blev han, liksom hans far före honom, parlamentsledamot för Labour. Även om han tidigt tog ställning för villkorslös kärnvapenedrustning och stödde de brittiska koloniernas frigörelse fanns det föga som tydde på att den unge parlamentsledamoten skulle bli en hård kritiker av den brittiska statsordningen och kapitalismen. Tvärtom, hans bana löpte snabbt in i maktens boningar.

Benn har tillhört Underhuset från 1950, med undantag för tre år i Överhuset och drygt ett halvår efter valet -83. Han har suttit i kabinett och skuggkabinett och varit industri- och energiminister. En sådan karriär brukar leda åt höger, inte vänster. Men Tony Benn framträdde, från slutet av 70-talet, som ledande talesman och samlande namn för partiaktivister, shop stewards, feminister, radikala svarta labourmedlemmar, reformister och revolutionärer, industri- och vårdarbetare och intellektuella med rötter i studentrörelsen; stora delar av den brokiga och mångskiftande labourvänster som förenas av sin gemensamma misstro mot ledare som sviker sina radikala löften.

Bakom hans utveckling låg erfarenheter, dels från det ofrivilliga mellanspelet i Överhuset, dels från Hennes Majestäts regering. Oavsett

alla allmänna val har Överhuset konservativ majoritet. Men det består inte bara av blåblodiga aristokrater, raphönsskjutande lantjunkrar, anglikanska biskopar och åldersstigna perukstockar. En del ledamöter utses på partibasis. Några av dessa, bland dem, Tony Benns far, fick ärfdigt adelsskap.

Vid faderns död, 1960, fann sig Tony Benn vara lord och därför helt sonika utsparkad från det betydligt viktigare Underhuset. Både labour-avdelningen och väljarna i Bristol East ville representeras av Tony Benn i Underhuset – 1961 röstade fler än någonsin av dem på honom. Men Överhusets feudala ärfdlighetsprinciper hade företrädare framför den parlamentariska demokratin. Det tog tre års envis strid innan lagen ändrades och Benn fick lov att avsäga sig sin adelstitel.

Som minister mötte Benn allvarigare demokratiproblem. När labours folkvalda regering försökte föra en politik som, aldrig så lite, naggade kapitalets makt i kanten så ställdes den inför en mur av påtryckningar från storföretag, banker, civil service och Internationella Valutafonden.

En anekdot berättar att när den nyutnämnde ministern Tony Benn anlände till sitt industri-departement möttes han av en ledande tjänsteman med orden: ”Jag förmodar, herr minister, att ni inte avser att tillämpa den industripolitik som finns i labours valprogram”. För partiledningen var detta något man självfallet anpassade sig till. När fackföreningar, strejkande arbetare och arbetarkooperativ hävdade sina intressen mötte de motstånd, inte bara från kapitalet utan också från ”sin” regering. Här hamnade Benn mer och mer i opposition. Nyckelbegreppen var demokrati och ”accountability” – redovisningsskyldighet och kontroll nerifrån. (Alan Freeman skildrar i boken ”The Benn Heresy” utmärkt – och kritiskt – Benns politiska utveckling betydligt utförligare än vad som är möjligt här. Freeman beskriver hur en radikal demokratiuppfattning med rötter i kristet fritänkande och klassisk liberalism, likaväl som i arbetarrörelsen lett Benn allt längre åt vänster, men ändå lämnat avgörande frågor olösta.)

En eftermiddag i slutet av oktober 1983, befinner jag mig alltså i Tony Benns bok- och pappersbelamrade arbetsrum, i källarvåningen till hans hus i Kensington, i västra London. Över den mugg te som är obligatorisk vid brittiska intervjuer skall jag försöka få lite djupare förståelse för var labourvänsterns förgrundsfigur står i förhållande till socialism och demokrati, hur han ser sin plats i arbetarrörelsen och i den brittiska historien.

Din egen politiska uppfattning har förändrats ganska mycket sedan du först blev parlamentsledamot 1950 och jag tror att mycket av den förändringen skedde när du satt i regeringen?

- Jag kommer från en labourbakgrund så jag omvändes inte till socialismen när jag var student. Jag har varit för labour hela mitt liv. Jag kom in med starka radikala och demokratiska instinkter och socialistiska idéer, men utan särskilt mycket erfarenhet. Jag tror att det som förändrade mig var de tillfällen som 33 år i parlamentet och elva år i regeringen gav mig att studera det brittiska systemet mycket nära toppen.

- Ju mer jag såg av det däruppifrån, desto mer insåg jag att det inte var demokratiskt, att det inte gav respons, att det inte löste problemen. Som en samvetsgrann minister försökte jag bättra på det, bättra på kapitalismen. Det fungerade inte och vad jag såg när kapitalismen inte fungerade var att den blev alltmer auktoritär. Arbetarklassen betalade alltmer av priset för det. Det var inte rättvist, det fungerade inte, det var inte vad vi ville ha.

- Många människor blir revolutionära marxister som studenter, när de är unga, och slutar hos högern. Jag började som vanlig parlamentsledamot, radikaliserades av mina erfarenheter och därför är min övertygelse nu djupt grundad på erfarenhet, inte på läsande utan på att observera saker i verkligheten.

Du har tillbringat 33 år i parlamentet, du har varit mer aktiv än någon annan, tror jag när

*det gäller att resa frågor kring parlamentets roll, du har talat om att reformera det på många sätt, du har också talat om "de oavslutade frågorna från 1688"*¹

- Det finns inget som helst samband mellan parlament och demokrati. Vi talar om "parlamentarisk demokrati" som om det var en fras, men vi hade ett parlament 1295 då kungen fann att han inte kunde få stöd från jordägarna och lågadeln om han inte konsulterade dem.² Så det första parlamentet var ett kollektivavtal mellan kungen och jordägarna ...

Det var en ståndsförsamling...

- Ja, just det. Det fortsatte och kungen blev svagare och jordägarna starkare. När den primitiva kapitalismen uppkom trädde lågadeln och köpmännen fram. Kungen försökte regera som om det varit ett feodalt samhälle, mot lågadelns intressen och det blev revolution och kungen blev avrättad. Vi hade den första borgerliga revolutionen, före den franska, före den amerikanska, före den ryska. Efter det växte lågadelns makt och kungen blev en konstitutionell monark men ändå var det inte demokratiskt, det var en ny maktbalans mellan monarkin, jordägarna och lågadeln.

Du talar om perioden efter 1688?

- Ja, efter 1688. Det var ett mycket begränsat framsteg och när jag talar om oavslutade affärer menar jag att det fortfarande finns saker som behöver klaras upp från 1688. Faktum är att 1688 fastslogs att kungen inte fick hålla en stående armé utan parlamentets årlig godkännande. Nu har vi en amerikansk armé här utan parlamentets årliga godkännande. Så det gäller inte bara de oavslutade affärerna från 1688 utan också de på nytt öppnade frågorna från 1649³ som tas upp!

- När entreprenören följde köpmannen så behövde entreprenören representeras. Då kom parlamentsreformen 1832.⁴ Efter det kom den manliga arbetarklassens krav på rösträtt och det gick igenom 1867.⁵ Då lämnades kvinnorna utanför. Det var inte förrän 1928 som kvinnor fick rösträtt vid samma ålder som män och det var först 1970 som män och kvinnor fick rösträtt vid 18 års ålder. Så du kan säga att demokratiseringen av Underhuset var avslutad för 13 år sedan. Frågan om Överhuset är inte alls avklarad. Och bara tre år senare, 1973, så underordnades parlamentet under EG, och tidigare, 1948, hade det underordnats amerikanerna i och med att flygbaserna kom hit. Så faktum är att vår demokratiska kontroll över vårt eget öde är mycket begränsad.

Egentligen ligger väl suveräniteten i Storbritannien inte ens formellt hos parlamentet, utan hos monarken, "the Crown in Parliament"?

- "The Crown in Parliament" är suverän. Men jag uppfostrades med de revolutionära

¹ 1688, "den ärorika revolutionen" avsatte James (Jakob) II till förmån för den protestantiske William av Oranien. Den innebar slutpunkten för den borgerliga engelska revolutionen och början på en kapitalism där borgarklassen flätades samman med den jordägande klassen och kungamakten.

² 1295 lyckades kung Edward II med svårighet utverka pengar från parlamentet för att föra krig i Frankrike. Två år senare tvingades kungen lova att inga nya skatter skulle tas ut utan parlamentets godkännande.

³ 1649 var höjdpunkten på den engelska revolutionen. Den borgerliga fraktion som representerades av Oliver Cromwell säkrade sin makt både gentemot den feodala rojalismen (kungen, Charles I, avrättades) och gentemot den radikala vänsteroppositionen (Levellers, Diggers, Ranters) som främst hade sin bas bland hantverkare och självägande bönder. Frihets- och jämlikhetssträvama besegrades av Cromwells trupper i slaget vid Burford i maj 1649.

⁴ Parlamentsreformen 1832 anpassade valkretsindelningen någorlunda efter befolkningsfördelningen, vilket gav större inflytande till de nya industriernas herrar, på gamla landsbygdsaristokraters bekostnad. Antalet röstberättigade tredubblades, men var fortfarande knappt 1/20 av befolkningen.

⁵ Den reform som den konservativa premiärministern Disraeli tvingades genomföra 1867 – under trycket av kraftfullt uttryckt missnöje bland arbetarna fördubblade antalet röstberättigade. Detsamma gjorde en ny reform 1885 som för första gången gav de manuella arbetarna majoritet i väljarkåren. 1918 infördes allmän rösträtt för män, från 21 år och rösträtt för kvinnor från 30 år.

principerna från 1649 om att folket är suveränt och lånar ut sin makt vilket är en helt annan föreställning än den vi officiellt regeras efter. Om du ser på den brittiska konstitutionen, som finns publicerad, så står där att Storbritannien är en konstitutionell monarki, det står inte ens att det är en parlamentarisk demokrati! En konstitutionell monarki sedan 1688, en parlamentarisk demokrati sedan 1928, och ett demokratiskt samhälle har vi ännu inte riktigt uppnått.

I häpnad och tidsbrist låter jag Bennis uttryck ”den brittiska konstitutionen” passera. Den engelska revolutionen mynnade, till skillnad från de franska och nordamerikanska, inte ut i en skriven konstitution som – åtminstone på pappret – hävdade folkviljans suveränitet och individens status som medborgare. Britten förblev majestätets undersåte.⁶

Du har också diskuterat frågan om det kan vara legitimt att agera mot parlamentet. Uppenbarligen kan kapitalister agera mot parlamentsbeslut och gör det, men för vanliga människor... Du stödde de hamnarbetare som fängslades för att de brutit mot Heaths arbetsmarknadslagar 1972. När det förklarades att Stor-Londons landsting bröt mot lagen genom att subventionera kollektivtrafiken diskuterade vänstern om de borde rätta sig efter lagen eller inte, och så vidare. När är det legitimt att agera mot lagen?

- För det första, den verkliga makten har aldrig legat hos parlamentet. Kungens makt var utomparlamentarisk, jordägarnas makt var utomparlamentarisk. De speglades i parlamentet men fanns utanför det, kapitalets makt speglades i parlamentet men fanns utanför det, arbetets makt... Så det ligger ingen motsägelse i att säga att den verkliga makten vilar utanför parlamentet, medias makt, militärens makt, statstjänstemännens makt, kapitalets makt, arbetets makt, Washingtons makt, Bryssels makt, de multinationella företagens makt, IMF:s makt, alla ligger de utanför parlamentet. Sedan kommer man till skillnaden mellan utomparlamentarisk och antiparlamentarisk. Du gav några exempel på utomparlamentarisk kamp. Det är helt legitimt att ta till utomparlamentarisk aktivitet i avsikt att utöva påtryckningar på systemet. Det gör kapitalet och arbetet.

- Det finns en inriktning som är i grunden antiparlamentarisk och inte bara vill ändra en lag och uppnå rättvisa, utan krossa parlamentet. Detta är i Storbritannien teoretiska revolutionister som talar radikalt. De är inga riktiga revolutionärer. Jag vet från vad de skriver och efter att ha träffat dem, att de talar revolutionens språk. Men ingen av dem förbereder en revolution eller tänker på en revolution. De hävdar bara att parlamentet inte är tillräckligt.

För mig verkar det här avfärdandet lättvindigt och poängen att ”de förbereder inte en revolution” (med vapenträning?) lite lättköpt. Därför återkommer jag senare till vad det är Benn kritiserar när han kritiserar åt vänster.

- Om jag kritiserar vissa grupper inom den brittiska vänstern så är det för att de tenderar att sprida misströstan om framtiden för att bygga upp sitt eget medlemstal på labourpartiets bekostnad, medan vad de borde göra är att komma in i labourpartiet och försöka använda sitt inflytande till att försöka hjälpa oss till en klarare och radikalare socialistisk politik.

Det blir inte klart för mig om han också menar de labourmedlemmar som definierar sig som revolutionärer – både sådana som gått in de senaste åren, från den utomparlamentariska vänstern och sådana som tillbringat hela sitt politiska liv inom labour. Men först fortsätter vi att tala om legalitet och legitimitet.

- Det är legitimt att använda våld för att försvara demokratin. Om en vald labourregering ville genomföra vissa åtgärder och utomparlamentarisk eller antiparlamentarisk makt används mot den så kräver försvaret av demokratin våld. Det gäller dels vid försvar mot en yttre angripare, dels mot försök att störta en vald labourregering. I samhällen där det inte finns någon fredlig

⁶ Se Tom Nairn: ”Great Britain, A Legitimation Crisis?” i *New Left Review* 130, november/december 1981.

väg till makten har människor naturligtvis rätt att ta till revolutionär handling. Självklart ifrågasätter ingen inom den brittiska vänstern att de svarta i Sydafrika har rätt att gripa till handling eftersom de inte är representerade i parlamentet. De har ingen parlamentarisk väg till makten.

- Jag tycker att detta är en mycket viktig diskussion, men jag anser, och har alltid ansett, att ett valt parlament som uppnått genom enorma ansträngningar och enorma uppoffringar av den brittiska arbetarrörelsen, män och kvinnor, är en viktig historisk seger. Att förkasta den av teroetiska eller ideologiska skäl skulle inte accepteras av majoriteten befolkningen. Att tala det språket är inte bara dumt utan också skadligt. Det kommer inte att leda till de resultat folk väntar sig. Vad man måste göra är att utvidga och fördjupa demokratin i Storbritannien.

Jag accepterar att det finns en skillnad. De som slogs mot Combination Acts (de anti-fackliga lagar som infördes 1799 respektive 1800) hade ingen rösträtt, de hade inga andra metoder att ta till ...

- ... och kvinnorna! skjuter Benn in.

Ja, suffragetterna. Men nu, om det blev en generalstrejk för att rädda den offentliga sjukvården, eller mot Tebbits anti-fackliga lagar. Det skulle vara riktat mot parlamentsbeslut. Ändå skulle jag se det som ett mycket legitimt försvar av grundläggande rättigheter!

- Nej, det skulle inte vara anti-parlamentariskt, svarar Benn. En regering väljs för att styra landet med de styrdas samtycke (by consent). Den kan inte bara peka på valresultatet i fem år och säga att "allt som jag säger måste ni göra". Parlamentarisk demokrati är inte bara något en gång för alla vart femte år. Det är ett val av en regering som ska styra med det brittiska folkets goda vilja. Om en regering försöker beröva människor deras naturliga rättigheter – rätten till hälsa, rätten att bilda fackföreningar, rätten till kommunal demokrati, så är den ansvarig för de konflikter som den skapar genom det. När jag var minister i en vald labourregering och försökte göra den brittiska industrin redovisningsskyldig gentemot allmänheten så vägrade CBI (det brittiska Industriförbundet) att träffa mig. "Kapitalets strejk" ställde till problem för oss, men jag skulle inte hävda att det var grundlagsstridigt.

- Om avsikten inte är att uppnå rättvisa och bibehålla rättigheter utan att krossa demokratin – då är det revolutionär handling. I det brittiska samhället skulle det vara felaktigt, onödigt och skulle motverka sina syften. Men att försvara rättigheter är helt legitimt.

Tony Benn faller tillbaka på det filosofiska begreppet "naturliga rättigheter", men gör inte klart hur han definierar och avgränsar det.

- Naturliga rättigheter har alltid varit grundvalen för brittisk socialism. Det har aldrig tagits upp explicit i marxistiskt tänkande, vilket jag anser vara en svaghet hos marxismen. Marx talar om klasskampens oundviklighet. Men han gör aldrig riktigt klart varför han anser att arbetarklassen har rätt till saker, han bara utgår från det. En kristen socialist skulle förstås säga att "det är för att Gud skapade oss som jämlikar", en humanist skulle säga "för att vi har medfödda rättigheter". Marx tänkte inte på det viset, att det fanns naturliga rättigheter.

Men han talade om en mänsklig natur, om mänskliga behov, i synnerhet i sina ungdomsskrifter.

- Ja, men det finns ändå en andlig brist i den marxistiska analysen.

Benn pekar på den starka kristet radikala tradition som finns, eller har funnits, i Storbritannien.

- Det är inte antimarxism, men det kompletterar och gräver sig ner till den mänskliga naturens rötter på ett sätt som jag tror att Marx egentligen inte gjorde. Men jag är inte någon intellektuell, jag gör mitt bästa med mycket svåra frågor.

Allmänt sett verkar du referera positivt till Marx, men när du talar eller skriver hänvisar du mindre till Marx och till marxistiska tänkare än till brittiska?

- Först och främst, varje samhälle måste bygga socialismen i ljuset av sin egen historia och erfarenheter. För det andra är det ett faktum att brittisk socialism har hämtat mycket från bonderörelsen⁷, från Levellers⁸, från Tom Paine⁹ och Anna Wheeler¹⁰ och så vidare. Om du försöker presentera socialismen som om den var något importerat så skapar du en minoritetsrörelse.

- Jag personligen blev inte socialist genom att läsa Marx. Jag upptäckte, så att säga, Marx på gamla dagar. Men jag tror inte att det finns någon framtid för något socialistiskt parti i världen, i synnerhet inte labourpartiet om det inte öppnar sig för och välkomnar marxistiska idéer. Faktum är att utan detta tillskott av idéer skulle brittisk socialism lida en allvarlig brist (be seriously defective) på en hel rad sätt. Jag tror att om inte labourpartiet kan säga öppet att ”ja, Marx var en stor man, vi är intresserade av honom, han är viktig, vi förstår honom”, då kan varje tidning krossa människor genom att säga ”du är en marxist”. Om vi inte sluter upp och visar solidaritet med den marxistiska delen av partiet och, i vilket fall, om vi inte förstår vad det var han sa kommer vi att fortsätta vara sysselsatta med vad man kan kalla ”det oavslutade arbetet från 1883”.

Det finns ju en mycket rik revolutionär tradition i Storbritannien, antingen den burit Levellers gröna fana eller socialismens röda....

Benn lyser upp vid orden ”Levellers gröna...” och berättar att den röda fanan hissades första gången i Bordeaux 1650, i en kortlivad republik som inspirerades av den engelska revolutionen och av Levellers.¹¹

Tony Benn är diplomatiskt försiktig om man vill locka in honom i färskare polemik än 1600-talets. Då jag tar upp farhågorna att den nya labourledningen skall sopa frågan om ensidig nedrustning under mattan, så som tidigare partiledningar gjort, även då linjen antagits av kongress, svarar Benn att ensidig nedrustning är partiets linje, antagen av partikongressen och med en stark majoritet i partiet.

Jag frågar om han ser labourvänstern som en del av någon internationell socialistisk strömning. Benn svarar med att räkna upp de krafter internationellt som han känner samhörighet med.

- Jag har just kommit hem från Kuba. Jag kände mig mycket hemmastadd med den kubanska revolutionen, med vad Robert Mugabe gjort i Zimbabwe, Julius Nyerere i Tanzania, med vad som gjordes i Grenada, oppositionen i Chile, den socialistiska oppositionen i Indien, med socialismens utveckling i Kina, med en del av Sovjets historia, med vänstern inom SDP i Västtyskland, ungdomsförbundet och så vidare, vissa delar av det svenska partiet.

⁷ Framför allt det stora bondeupproret 1381 som leddes av John Ball.

⁸ Den folkliga vänsterflygeln under 1640-talets engelska revolution. För en kort presentation av Leveller-rörelsen se min artikel om Gerrard Winstanley i Internationalen 15/83

⁹ Engelsmannen Thomas Paine (1737 – 1809) blev en av den nordamerikanska frihetskampens främsta talesmän och försvarade den franska revolutionen i den lysande pamfletten ”Rights of Man”.

¹⁰ Anna Wheeler (1785 – ?), brittisk socialist och feminist. Introducerade Saint-Simons utopisk-socialistiska ider i Storbritannien och samarbetade med Robert Owen. Är (anonym) medförfattare till William Thompsons ”Appeal on Behalf of one Half of the Human Race, Women, against the Pretensions of the other Half, Men to retain them in political and thence in civil and domestic Slavery; in reply to a paragraph of Mr Mill's celebrated 'Article on Government'” (1825. Obs att det gäller James Mill, inte John Stuart Mill, författare till ”On the Subjection of Women”)

¹¹ Revoltörerna i Bordeaux översatte ”An Agreement of the People”, ett häpnadsväckande radikalt ”sambandsfördrag” (hundra år före Rousseau) som jämlikhetssträvorna till vänster om Cromwell ville lägga till grund för samhället.

Samma kväll ska Benn tala på ett möte mot invasionen på Grenada, och han berättar att han tänkt säga att försvar av Grenadas frihet också är försvar av den egna brittiska friheten mot USAs anspråk på att få agera som de vill, var de vill.

- Det som verkligen skrämmer högern i världen är varje exempel på socialism. Det som skrämmer Reagan är att det kan komma att finnas ett exempel på socialism så nära USA. Jag fick ett telefonsamtal häromkvällen från en gammal man som sa något mycket viktigt, att det verkliga hotet mot USA är inte den kubanska armén utan det faktum att andelen läskunniga är högre i Kuba än i USA! Sedan för jag resonemanget tillbaka hem igen. Min egen erfarenhet säger mig att så snart ett exempel på socialism dyker upp i Storbritannien måste det krossas, sjukvården, GLC under Livingstone, mina arbetarkooperativ. Kapitalet kan inte tolerera exempel på socialism.

Men internationalism är inte bara gemensamma intressen utan också kontinuerliga diskussioner, kontakter, utbyte av erfarenheter. Förekom mer några försök från labourvänstern sida att göra det eller att lära från andra länders erfarenheter?

- Där är det inte så bra som det borde vara. Den Socialistiska Internationalen är mycket bra i en del avseenden, när det gäller Latinamerika, Zimbabwe och så vidare, men efter att ha varit med om en del av dess konferenser tycker jag att den i vissa avseenden är lite av en ”pratstuga” för europeiska parlamentariska ledare.

Det hörs en kraftig knäpp från golvet. Överraskad och lite generad böjer jag mig ner för att se hur mitt band kunnat ta slut så tidigt. Det var inte min bandspelare, utan Benns – är man så van att få sina uttalanden förvrängda som Tony Benn är det klokt att själv spela in alla tal och intervjuer man ger.

Benn berättar att han nu (det vill säga hösten 1983, då han inte satt i parlamentet) funderade på att göra en serie TV-program.

- 12-15 timslånga TV-intervjuer med socialistiska ledare i Öst och Väst, med Willy Brandt och Olof Palme, med Robert Mugabe och Julius Nyerere, med fru Indira Gandhi och Fidel Castro, med Jurij Andropov och Deng Xiaoping.

Om man vill kalla alla de här för socialister?

- Du kan säga ”som kallar sig själva socialister”, svarar Benn lite kort. Jag kan inte spela Gud och säga att ”du är och du är inte...”

Trots att demokratifrågor i Storbritannien är så väsentliga för honom är Tony Benn återhållsam med att öppet och direkt kritisera de partier och stater som kallar sig socialistiska, till skillnad från uttalat anti-stalinistiska ledare för labourvänstern som Ken Livingstone och Eric Heffer.

I intervjuerna skulle samma, ganska allmänt hållna, frågor ställas till samtliga ledare.

- Du skulle få femton svar på frågan ”hur tror du att socialismen kan utvecklas”, femton svar på frågan ”vilka är era problem”, femton svar på ”var kommer ni ifrån”. Den enorma rikedom och mångfalden av socialistiska erfarenheter skulle också visas uttryckligen. Frågorna skulle inte vara försåtliga utan verkligen försöka dra fram och offentliggöra åsikterna hos människor med ett brett spektrum av erfarenheter. En del av dem skulle du kanske tycka att det krävde en viss ansträngning att kalla socialister, en del kanske du skulle tycka att det krävde en viss ansträngning att kalla demokrater, men de skulle alla vara människor som i något avseende åberopade sig på det socialistiska idéarbetet.

Kan du peka på några tankar som labourvänstern utvecklat som kunde vara bra att föra vidare till socialister i andra länder?

- Jag är intresserad av svensk social erfarenhet, av självstyre i Jugoslavien, den agrara

revolutionen i Tanzania, det tyska SDPs utveckling efter Helmut Schmidt och med det Gröna inflytandet på väg in, Francois Mitterands och George Marchais' Gemensamma program ..

Men åt andra hållet?

- Det är inte min sak att undervisa dem? Jag tror att det vi säger också är värdefullt men jag vill inte hålla föreläsningar för några om hur de ska bete sig.

Men vilka är de viktigaste idéer ni har utvecklat?

- Å jag förstår, om det är det du undrar... Det viktigaste är att vi måste känna vår historia och kunna översätta den till våra erfarenheter idag. Om man inte kan sin historia verkar hela det socialistiska experimentet som något importerat, en ny utländsk bilmodell som man inte vet om den kommer att fungera eller inte.

- Därför anser jag för det första att det är viktigt att studera religion. Politiska debatter, precis lika våra, har förts i två århundraden i religionens språk. Om man inte kan det språket så är man avskuren från sitt förflutna. För det andra, måste man se ett internationellt sammanhang. Man kan inte betrakta enbart Storbritannien, eller enbart Skottland eller enbart Irland. Den tredje lärdomen tror jag är att politik måste betraktas på en grundläggande nivå. På toppnivån framställs den som en fråga om individer, vilket är en Hollywood- eller massmediasyn på politik. Under den nivån ligger de politiska linjernas nivå. De är viktiga, viktigare än individerna, men kan ändras efter omständigheterna.

- Under detta, och mycket mer grundläggande, har vi vad jag skulle kalla den demokratiska underbyggnaden: Vem bestämmer vilka politiska beslut som gäller och vilka som är ledare? Jag anser verkligen att debatten om demokratin inom partiet och fackföreningarna, nationellt och internationellt, är fundamental.

- Grundvalen för det hela är egentligen värderingar: Vad handlar det hela om? Varför föds vi? Varför är vi här? Vilket är vårt förhållande till våra medmänniskor? Jag förstår vad du säger om att Marx framhåller ett humanistiskt perspektiv gentemot klerikalism, och så vidare, men trots det är värderingarna den grundval på vilken socialismen vilar.

- Men om du sedan kopplar ihop det med toppen igen så tror jag att politiska ledare har en roll att spela. Inte som "managers" i regeringar, utan som demokratiska representanter med en skolande funktion. Det är i samspelet mellan skolning och värderingar som ett ledarskap kommer att utgå från erfarenhet, undervisa utifrån erfarenhet, lära av erfarenhet och gå in i en dialog med människorna, med arbetarrörelsen. Bara arbetarklassen kan befria arbetarklassen, men om du har någon erfarenhet av hur det kan göras så kan du ställa förslag. Och om du sedan också råkar vara minister eller något liknande så har du inte bara möjligheten att uppmuntra dem och hjälpa dem framåt utan också att förverkliga det, om det finns en majoritet för att göra det.